

POPIS PUBLICZNY

Uczniów Szkoły Woiewódzkiéy

XX. Benedyktynów w Pultusku

(odbywać się będzie w dniu 28. Lipca

poprzedzą go examina Professorskie w dniach 25. 26. i 27. tegoż miesiąca

na które równie iak na popis szanowne Władze i prześwietną

Publiczność zaprasza Rektor imieniem Instytutu.)

W WARSZAWIE

(w Drukarni Jego Cesarsko-Królewskiéy Mości Rządowéy) 1821. 22.

24, 26, 28.

Szczepan

PORZĄDEK EXAMINÓW i POPISU.

Z nauk podług planu niżej wyłożonego.

Klasa I. w dniu 25. Lipca od godziny 8. do god. 12.

Klasa II. w tymże dniu od godziny 2. do godziny 6.

Klasa III. w dniu 26. Lipca od godziny 8. do 12.

Klasa IV. w tymże dniu od godziny 2. do 6.

Klasa V. w dniu 27. Lipca od godziny 8. do 12.

Klasa VI. w tymże dniu od godziny 2. do 6.

Następstwo przedmiotów będzie:

Nauka Religii. Języki: Polski, Łaciński, Francuzki, Niemiecki; gdzie zaś iest i Grecki idzie po Łacińskim.

Nauki Matematyczne, Fizyczne i Historyczne.

P o p i s.

W dniu 28. Lipca od godziny 9. zrana zaczyna się popis uczniów porządkiem class powyższych, i trwać będzie do godziny 1. po południu; gdzie po wykazanych przez uczniów dowodach postępku w naukach przeczytane zostaną promocyje ich do class wyższych: Celujący pochwaleni będą czytaniem ich imion, a najcelniejsi z każdéj klasy i każdego oddziału otrzymają nagrody w książkach. Po czém udadzą się iak zwykle uczniowie i nauczyciele do przyległego kościoła dla podziękowania Bogu za ukończenie biegu rocznego prac naukowych przez śpiewanie hymnu *Te Deum.*

Examen Maturitatis.

Uczniowie z klasy 6. którzy się podali do egzaminu w zamiarze otrzymania świadectwa dojrzałości, uzyskawszy jako pierwszoletni pozwolenie od Wysokiej Kommissyi Rządowej Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, odbędą takowy egzamen w dniu 30. Lipca, stosownie do urzędzeń, po skończonym popisie.

R Y S

Wydawanych nauk w szkole Puł-
tuskiéy w roku 18 $\frac{20}{21}$.

K L A S S A I.

Nauka Religii.

X. Siennicki wyłożył przez krótkie pytania i odpowiedzi, wyobra-
żenie nauki chrześcijańskiéy, iéy potrzebę, źródła, obowiązki, pożytki,
i podział; w tenże sposób dał naukę o Trójcy Ś. Świętych Pańskich,
o Kościele, Sakramentach świętych, i przyszłym żywocie. Łącznie z tą
nauką, wykladał naukę obyczajową, a w szczególności o szanowaniu
rodziców, posłuszeństwie, szukaniu nauki, pracowitości i t. d. przytém
podług przepisów, wykladał uczniom z mniéyszego katechizmu Fleure-
go dzieie krótkie starego i nowego Testamentu; wykladał to wszystko
w godzinach 2. na każdy tydzień.

Język Polski.

P. Kaczyński przez godzin 4. w oddziale 1. a P. Stępniewski przez
godzin 2. w oddziale 1. a przez godzin 6. w oddziale 2. wykladali uczniom
grammatykę narodową, na tę klasę co do pierwszych wyobrażeń mo-
wy, i co do iéy części nieodmiennych i odmiennych, wprawiali uczniów

w dobre czytanie, i opowiadanie rzeczy czytanych, lub tylko słyszanych; rozbiali krótsze lub stosowniejsze baieczki z Krasickiego, nauczyli odmieniać imion rzeczownych, słów i reszty części odmiennych. Naznaczali z wybieranych baiek niektóre na deklamacyą.

Język Łaciński.

X. Siennicki w obu oddziałach po godzin 2. *P. Kaczyński* w 1. oddziale godzin 6. *P. Stępniewski* w 2. oddziale godzin 5. a *P. Cymanowski* tamże godzinę 1. mając, dali poznać uczniom téj klasy różnicę łacińskiego od polskiego języka w czytaniu, w które ich wprawiali. Wykazali użycie części mowy nieodmiennych, a w odmiennych, prócz tego, wyłożyli odmiany w przypadkowaniu wyrazów foremnych i nieforemnych; w czasowaniu słów foremnych czynnych i biernych, w stopniowaniu przymiotników i przysłówek, tak foremnych iak i nieforemnych. Rozbiali i tłumaczyli niektóre powieści i bajki z Tyrocinium, i na deklamacye naznaczali. Nakoniec naznaczali do przekładania z polskiego języka na łaciński, zdania krótkie moralne, podając im wyrazy łacińskie w swoim początku.

Geografia.

P. Cymanowski w 3. godz. na tydzień podług dzieła Steina w obu oddziałach téj klasy, dał wyobrażenie kształtu kuli ziemskiej, uczynił podział iéy lądu, i wody, i nazwiska Jeograficzne ich części objaśnił. Przystąpił potem do podziału Królestwa Polskiego, na Woiewództwa; wymienił w nich góry, rzeki, miasta znaczniejsze i w nich rękodzieła i fabryki, i okazywał uczniom na mappie kraie ościenne, a w dalszym postępie ich nauki okazał im podział całej Europy i całej kuli ziemskiej; w szczególności zaś co do państw Europejskich powzięli Uczniowie wiadomość o miastach stołecznych, tudzież iakie morza oblewają Europę.

A r y t m e t y k a.

P. Perzanowski w 4. godzinach na tydzień, w każdym w szczególności z dwóch oddziałów téj klasy, wyłożył Uczniom cztery główne działania arytmetyczne, tak na liczbach pojedynczych, iako też i wielorakich. Zadawał przykłady najłatwiejsze do poznania reguły trzech prostéj odwrotnéj, procentu i spółki, i podobne na domowe ćwiczenia naznaczał. Rozwiązywane na piśmie przeglądał i poprawiał. Nakoniec podał wiadomość o wagach, miarach, i monecie krajowéj.

H i s t o r y a N a t u r a l n a.

P. Cymanowski w 2. godz. w każdym w szczególności z 2. oddziałów, dał wyobrażenie ciał znajdujących się w naturze, podzielił je na pewne działy i gromady, zastanawiał uwagę Uczniów nad rzeczami najsobliwszemi i naysciekawszemi, wybierając przedniéjsze z nich rodzaje i gatunki.

K a l l i g r a f i a.

Pan Kaczyński przez 3. godziny w oddziale pierwszym, *P. Stępniewski* przez 2. godziny w oddziale 1. a przez 4. w 2, *Pan Perzanowski* w téjże klassie w oddziale 2. przez iedną godzinę — wskazywali sposób, temperowania piór, ich trzymania i układu ręki w pisaniu; pokazywali na tablicy podług naynowszych wzorów początkowy skład głosek mniejszych i większych, nakoniec wyrazy, w czém ich Uczniowie, iedni z kolei na tablicy, drudzy w miejscach swoich na papierze naśladowali. Naznaczali do stancyi na kalligrafią przepisywanie poprawionych ćwiczeń w ięzykach, lub pięknych zdań moralnych.

R y s u n k i.

P. Barański w 2. godz. w każdym Oddziale na tydzień usposabiał

Uczniów do kreślenia linii w różnych kierunkach, i składania z nich rozmaitych figur, iako też części twarzy podług zasad Preyslera.

K L A S S A II.

Nauka Religii.

X. Kwasiborski w 2. godz. w każdym z 2. oddziałów w téj klassie na tydzień, wyłożył uczniom całkowicie drugą część katechizmu mniejszego przez Fleurego, obeymującą cnoty: wiarę, nadzieję, miłość; modlitwę Pańską, pozdrowienie Anielskie, przykazania Boskie, i kościelne, tudzież Sakramenta Święte; dołączył do tego czytanie i objaśnianie historyi starego Testamentu przez X. Bielskiego zebraney.

Język Polski.

P. Perzanowski w godz. 3. w każdym Oddziale téj klasy wykładał prawidła na poznanie rodzaju imion żywotnych i nieżywotnych; przypadkowanie rzeczowników i przymiotników polskich i stopniowanie przymiotników i przysłówek, iako też czasowanie słów i pisownię polską; nakoniec dobierał baieczek lub powieści z różnych autorów polskich, które uczniom rozbierał i one na deklamacyą uczyć się naznaczał. Dla wprawy także w ięzyku oyczystym zadawał do stancyi opisywanie rzeczy opowiadanych.

Język Łaciński.

X. Siennicki w 4. godz. na tydzień w każdym oddziale czynił obszerniejsze uwagi w téj klassie nad rodzaiovaniem i stopniowaniem imion łacińskich właściwych lub od Greków przyiętych, tudzież nad czasowaniem słów foremnych i nieforemnych; mówił o pisowni właściwéy dla łacińskiego ięzyka i o składni; w ogólności rozbierał wyrazy, wyka-

zywał ich szyk dwoiaki, i ułatwiał tłumaczenie z łacińskiego na polskie wyjątków dobranych z autorów łacińskich klassycznych; a dla większój w tym języku wprawy, iuż podobne rozbiory, iuż przekładanie z polskiego na łaciński z podanemi wyrazami w dni świąt i rekreacy na ćwiczenia domowe zadawał.

X. *Kwasiborski* w 1. godz. na tydzień w każdym oddziale téy klasy przekładał z uczniami na oyczysty język niektóre bayki Fedra i łatwiejsze listy z Cyclerona, uczyniwszy poprzedniczo rozbiór dokładny, co do części mowy i ich odmian, nie spuszczaiąc oraz z uwagi szyku w iakimby wyrazy ułożone były.

J ę z y k F r a n c u z k i.

P. *Hansay* w 4. godz. na tydzień w każdym oddziale wprawiał Uczniów w dobre czytanie; obeznawał ich z artykułem *le*, iak się za pomocą iego wyrażają przypadki polskie; wykładał czasowanie słów posilkowych *avoir* i *être* z pytaniem, przeczeniem i t. d. tak, iżby Uczniowie o którąkolwiek osobę w czasach i liczbach zapytani, nietylko odpowiedzieć, ale też i wypisać rzecz żadaną mogli; nakoniec rozbierał powieści łatwiejsze z wypisów mniejszych, i takowe dla wprawy w wymawianie dobre, na deklamacye uczyć się naznaczał.

J ę z y k N i e m i e c k i.

P. *Kaczyński* w 2. godz. na tydzień w każdym oddziale wykładał prawidła wymawiania i czytania; naznaczał czasowanie słów posilkowych: *werden*, *seyn*, *haben*, dalej słów czynnych i biernych; objaśniał formowanie czasów, osób, i t. d. wykładał używanie przedimków, rodzaiowanie i przypadkowanie imion rzeczownych i przymiotników, gdzie też składnię przymiotnika z rzeczownikiem okazał. Nakoniec dobrane miejsca czyli wyjątki, rozbierane, czytane i tłumaczone na deklamacye Uczniom naznaczał.

Geografia.

P. Cymanowski w dwóch godzinach w każdym oddziale dawszy wyobrażenie ogólne dwoiaku obrotu kuli ziemskiej, i wytknąwszy przyczynę odmiany pór roku, następstwa dni i nocy, różność klimatów i t. d. przystąpił do opisanja Królestwa Polskiego z okazaniem podziału na Województwa, Obwody i Powiaty, wymienił miasta, góry, i rzeki celniejsze i produkta, opisał dalej Cesarstwo Rossyiskie i Austryackie, Królestwo Pruskie i Saskie wykazując ich podział, miasta znaczniejsze, góry, rzeki lub morza oblewające, produkta, stopień oświecenia i t. d. używał dzieła Steina.

Historja Powszechna.

P. Cymanowski w 1. godzinie na tydzień w każdym oddziale wymienił epoki od stworzenia świata aż do narodzenia Chrystusa Pana, opowiedział znaczniejsze zdarzenia i ważniejsze wypadki, które w dziejach świata epoki te odznaczyły i t. d.

Historja Polska.

P. Stępniewski w 1. godz. na tydzień w każdym oddziale wyłożył rys historyi polskiej, zacząwszy od dziejów niepewnych do Zygmunta II. czyli do epoki 4. podług dzieła Wagi i Bandtkie.

Arytmetyka.

P. Kaczyński co 2. godz. na tydzień w każdym oddziale powtórzył cztery działania proste Arytmetyki, wyłożone w klassie 1., dał wyobrażenie ułomków, i nauczył Uczniów czterech działań z liczbami ułomkowymi. Wykładał dalej regułę trzech prostą, odwrotną, procentu i spółki; wyłożył ułamki dziesiętne i skrócone znaki dodawania, odejmowania, mnożenia i dzielenia, i użytek tychże w praktyce. Na ćwiczenia prywatne rozwiązywali zadania do wprawy im naznaczone.

J e o m e t r y a.

X. Myśliński w obu oddziałach w szczególności po 2. godz. na tydzień wydał uczniom z Jeometryi dla szkół przepisany dwa pierwsze rozdziały o liniach prostych, przecinających się, o kątach, trójkątach, liniach prostopadłych i równo-odległych.

H i s t o r y a N a t u r a l n a.

Pan Cymanowski po godz. 2. w każdym oddziale na tydzień mówił z Królestwa zwierząt o zwierzętach ssących, podzielił tę klasę na rzędy, na rodzaje, a te na gatunki, których własności, pożytki, lub szkody względne wykazywał.

F i z y k a.

X. Myśliński w obu oddziałach w szczególności przez 1. godz. w tygodniu wykładał Uczniom własności powszechne ciał, iako to: figurę ciał, ich podzielność, skupienie, przylgnienie, nieprzenikliwość, dziurkowatość, przezroczystość, ciągłość, giętkość, ściśliwość, twardość, sprężystość i spóyność.

K a l l i g r a f i a.

P. Perzanowski w 3. godz. w każdym oddziale na tydzień naznaczał pisanie wyjątków za dyktowaniem, lub przepisywanie czyste lekcyi historycznych, przestrzegając poprawnego, a co do kształtu samych liter, pięknego ich pisania.

R y s u n k i.

P. Barański w obu oddziałach w szczególności po 2. godz. w tygodniu powtarzał kréslenie części twarzy; okazywał układ głów w różnych położeniach, podobnież rysunek rąk, nóg, podług Preyslera.

K L A S S A III.

Nauka Religii.

X. *Kwasiborski* w 2. godz. na tydzień powtórzył krótko Katechizm z niższéj klasy, a daléy wyłożył uczniom część 2. Katechizmu wyższego przez *Fleurego*, przy tym czytywał obyczaje Izraelitów z stosownemi objaśnieniami.

Język Polski.

X. *Siennicki* w 2. godz. na tydzień podług grammatyki narodowéj na tę klasę, wykładał znaczenie wewnętrzne wyrazów co do nazwisk grammatycznych; daléy naukę o przenośniach, o źródło-słowie, o składni, iloczasiu i wierszach polskich; rozbierał wyimki Poetów i Prozaistów polskich na deklamacyą, szczególniéj z *Karpińskiego* i *Niemcewicza*. Na domową pracę zadawał opisy znakomitszych powieści czytanych; opisy zdarzeń lub wypadków osobliwszych, pisanie listów prozą i t. d.

Język Łaciński.

X. *Kwasiborski* w 5. godz. na tydzień przebiegłszy teorią języka tego, iakiéy uczniowie w niższych klassach słuchali, wykładał w szczególności rząd wszelkiego gatunku słów łacińskich, porównał przenośnie łacińskie z polskimi, podobnież etymologią wyrazów; wyłożył prawa iloczasu; miary wierszów łacińskich, i ich rozmaite gatunki w wyimkach z *Wirgiliusza*, *Marcyalisa* i *Horacyusza* okazał; a rozbiór onych, przekładanie na oyczysty język i uczenie się na deklamacyą naznaczał; do tłumaczenia zaś z oyczystego języka na łaciński dobierane były listy, opisy i t. p.

Język Francuzki.

Pan Hansay w 4. godz. na tydzień wprowadził uczniów w lepsze coraz wymawianie; wykładał dalsze użycie innych, oprócz *le*, artykułów, formy słów regularnych z przydanym rzeczownikiem, z pytaniem, i t. d. Wskazywał prawidła formowania rodzaju żeńskiego, liczby mnogiej i używania czasów. Na ćwiczenia prywatne zadawał rozbiór miejsc najpiękniejszych z wypisów mniejszych i niektóre bajki z Lafontaine, których też na deklamacyą uczyć się naznaczał. Również krótkie wyimki z oyczystego na francuzki przekładali Uczniowie.

Język Niemiecki.

X. Myśliński w 3. godz. na tydzień powtórzył o użyciu przedimka z klasy niższej; wprowadził Uczniów w przypadkowanie rzeczowników, przymiotników, i zaimków; wyłożył prawidła stopniowania i składnię zgody; dalej czasowanie słów foremnych i nieforemnych. Czynił z uczniami rozbiór i wykład na oyczysty język stosownych i dobranych miejsc z wypisów przez Sulzera; z tych niektóre iakoteż i potoczne rozmowy dla wprawy i na deklamacyą zadawał. Nakoniec z oyczystego języka na niemiecki krótkie zdania lub opisy z danemi wyrazami do przekładania naznaczał.

Geografia.

X. Kwaśniewski w 2 godz. na tydzień stosownie do planu podał Uczniom wiadomość o dawnéj rozległości Państwa Polskiego wykazawszy wpierwéy historycznie posady pierwszych Polaków. Mówił dalej o wzroście Polski i następnym iéy upadku. W dalszym zaś postępie nauki Geografii, po przypomnieniu wiadomości słyszanych w klasie poprzedzających o Państwach ościennych, opisał następnie Szwecyą, Norwégią, Danią,

w Niemczech Królestwa i Xięztwa w szczególności, mówił nakoniec o Szwaycaryi.

Historya Powszechna.

X. Siennicki w 2. godzinach na tydzień wymienił 6. epok od narodzenia Chrystusa Pana do naszych czasów, mówił o wypadkach odznaczających takowe epoki, opowiadał cenniejsze zdarzenia w dziejach świata w każdéy z tych epok, iako to: znakomitsze czyny niektórych Panujących, powstałe nowe opinie, zmianę Religii w niektórych narodach, zmianę Rządu i wygórowanie Nauk u innych.

Historya Polska.

X. Kwaśniewski w 1. godzinie na tydzień, wyłożył rys krótki dzieiów polskich od śmierci Augusta aż do czasów dzisiejszych.

Arytmetyka i Algiebra.

X. Prusiński w 2. na tydzień godzinach powtórzył regułę trzech prostą, odwrotną, procentu, w liczbach całkowitych i łamanych; wykładał ułamki dziesiętne i one do reguły trzech i innych działań arytmetycznych zastosował. Wyłożył także sposób zamiany monet, miar i wag cudzoziemskich na krajowe. Z algiebrzy uczył dodawania, odciągania, mnożenia, a w części i dzielenia ilości algiebraicznych; z proporcyy podał wiadomości iako do Jeometryi w téy klassie są potrzebne. Na domową pracę Uczniowie mieli zadawane przykłady, które zrobiwszy oddawali do przejrzenia i poprawy.

Jeometrya.

X. Prusiński w 2. godzinach na tydzień okazywał linie równo odległe, pochyłe i prostopadłe; wykładał przystawanie tróykątów, tudzież naukę o wielokątach i kole. Z Jeometryi praktycznéy rozwiązywali

Uczniowie zagadnienia na polu, za pomocą tylko łańcucha, lasek, cyrkla i skali.

Historia Naturalna.

X. *Myśliński* w 1. godzinie na tydzień, miał rzecz o zwierzętach, ptakach, gadach i rybach; mówił o ich rodzajach i gatunkach; opisywał z nich nayożyteczniejsze.

Fizyka.

X. *Myśliński* w 2. godzinach na tydzień wykladał własności ciepłota, termometru, elektryczności; stawianie konduktorów i magnetyzm, po dług Fizyki przez X. *Bystrzyckiego*.

Kalligrafia.

X. *Kwasiborski* w 2. godzinach na tydzień wprawiał Uczniów w formne i czytelne pisanie, przy wskazywanych im wzorach; dostrzegał aby każdy uczeń swą tekę czysto i własnoręcznie pisał.

Rysunki.

P. *Barański* w 2. godzinach na tydzień, wykladał podobneż wymiary jak w klasie 2. wypracowanie zaś głów i innych części w wyższym stopniu dokładności ułatwiał.

K L A S S A IV.

Nauka Religii.

X. *Milewski* w 1. godzinie na tydzień wykladał dogmata religii chrześcijańskiej: z tém łączył czytanie i powtarzanie Historii nowego Testamentu z potrzebnymi uwagami i objaśnieniami.

Język Polski.

X. *Rostkowski* w dwóch godzinach na tydzień z przykładów rozma-

tych poetycznych i prozaicznych wyciągnął gatunki stylu prostego, miernego i wysokiego. Dla orzeźwienia umysłu przebiegł z Uczniami rozmaite postaci w przykładach i nad temi stosowne postrzeżenia czynił.

Język Łaciński.

X. *Górecki* w 1. godzinie na tydzień wyłożył składnię wyższą co do wszystkich szczegółów, o używaniu trybów, czasów, imiesłowów; powtórzył z uczniami prozodyją, skład wierszów, różnaitość ich miar i gatunków w przykładach okazał. Używał do pomocy grammatyki narodowój.

X. *Milewski* w 1. godzinie na tydzień tłómaczył wyimki z Liwiusza w książce elementarnéj zebrane, z potrzebnemi objaśnieniami.

X. *Myśliński* w godzinach 2. wykladał na oyczysty ięzyk z uczniami z należytym rozbiorem spisak Katyliny przez Salustyusza z książki elementarnéj.

X. *Kwasiborski* tłumaczył mowę Cycerona przeciw Katylinie iszą, zwracając uwagę uczniów na piękniejsze figury krasomowskie; czynił objaśnienia iakie do zrozumienia były potrzebne, mowa ta na deklamacyą cząstkowo naznaczana była. Wykladał prócz tego wyjątki z poetów łacińskich Owidyusza, Wirgiliusza, Horacego, z Sarbiewskiego i niektóre epigrammata. Nakoniec na ćwiczenia prywatne przekładali uczniowe, iuż to iérsze na prozę, iuż z polskiego na łaciński listy w potocznych materyach i inne krótkie opisy.

Język Francuzki.

Pan *Hansay* w 4. godzinach na tydzień objaśniał i do uczenia się naznaczał słowa nieforemne i zaimkowe; okazywał różnicę słów posiłkowych *avoir i être*; mówił o zaimkach złącznych i rozłącznych, o używaniu czasów; i stosowne ćwiczenia do tych prawideł iuż to z grammatyki Zielińskiego, iuż to przez siebie dobrane na prace domowe naznaczał. Na de-

klamacye rozbierane i tłómaczone były wyimki z wypisów mniejszych, szczególniey Lafontena i Fenelona.

Język Niemiecki.

X. *Górecki* w 3. godz. na tydzień powtórzył z uczniami słyszane już od nich zasady grammatyczne; w szczególności zaś wprawiał ich w czasowanie słów nieforemnych; podał prawidła na używanie przedimków, przypadkowanie imion, używanie słów posiłkowych *seyn* i *haben*; na słowa złożone i zaimkowe; wyłożył używanie trybów i czasów w ogóle; składnią szyku, zgody i rzędu. W rozbieraniu i tłómaczeniu wypisów przez Sulzera, wykazywał pisownią, przestrzegał czystego wymawiania. Na ćwiczenia domowe zadawał krótkie opisy i listy w podawanych materyach; prócz wyjątków na deklamacyą naznaczał Uczniom i rozmowy potoczne z grammatyki Markwarta.

Język Grecki.

X. *Górecki* w 2. godz. na tydzień, rozpoczął wedle planu w téj klasie ten język, obeznawszy Uczniów podług grammatyki Grodka z początkowemi zasadami; nauczył ich przypadkowania imion foremnych i nieforemnych, czasowania słów podług formy ogólnej. Na żądanie Uczniów rozbierał im pacierz, i na łaciński język w którym się ta lekcyja wydaie, tłómaczył. Wykładał im inne łatwiejsze zdania, dla wykazania prawideł.

Geografia.

X. *Kwaśniewski* w 1. godz. na tydzień wykazał resztę krajów w Europie z kraiami w Azji i Afryce do nich należącemi; wyłożył dawną Geografią Grecyi, Italii i Azji mniejszey.

Historya Powszechna.

X. *Górecki* w 2. godz. na tydzień przebiegał dzieie świata od stworze-

rze-

rzenia iego aż do narodzenia Chrystusa Pana, w pośród których czyny Greków i Rzymian obszerniey opowiadał, zwracając uwagę Uczniów na obyczaje, zwyczaje, rząd, prawa, woysko, sposób woiowania, religią, kunszta, nauki.

Historya Polska.

X. *Kwaśniewski* w 1. godz. na tydzień wykladał obszerniey dzieie Polaków od początku Narodu, aż do Władysława Jagielly.

Arytmetyka i Algiebra.

X. *Prusiński* w 2. godz. na tydzień ukończył powtórzenie Arytmetyki. Daley wykładał Uczniom równania 1. stopnia z iedną i kilku niewiadomemi ilościami; proporcye w całej obszerności, wyniesienie liczb do kwadratu i wyciąganie pierwiastku kwadratowego. Na ćwiczenia domowe zadawał przykłady do przerabiania w stancyi.

Jeometrya.

Tenże w 2. godz. na tydzień wykładał naukę o powierzchni wielokątów, o ich podobieństwie i proporcjonalności ich boków; o wielokątach wpisanych w koło i opisanych na niem. Z jeometryi praktyczney za pomocą stolika i t. d. wymierzyli Uczniowie pole Pułtuskie pod Kacicami i mapę tegoż zrobili. Nakóńiec wyłożone sobie mieli użycie cyrkla proporcjonalnego.

Historya Naturalna.

X. *Milewski* w 1. godz. na tydzień, wyłożył Uczniom 2. gromady z Zoologii, to iest: o Owadach i Robakach.

Fizyka.

X. *Myśliński* w 2. godz. na tydzień rozbierał i wykładał Uczniom

własności fizyczne wody w trojakim stanie będącý; własności fizyczne powietrza atmosferycznego; skład i użycie machin i narzędzi fizycznych iako to: pomp, léwarów, barometrów, hyetometrów i higrometrów.

K a l l i g r a f i a.

X. Kwasiborski w 1. godz. na tydzień, na kalligrafią naznaczał przepisywanie tak tłumaczenia mowy Cyclerona, iako też innych poprawianych ćwiczeń i pism do lekcy potrzebnych.

R y s u n k i.

P. Barański w wolne godziny od publiczney lekcy, mianowicie w czwartki od 2. godziny po południu dawał naukę rysunków topograficznych, architektonicznych, tudzież głów i rąk z potrzebným ich cieniowaniem.

K L A S S A V.

Nauka Religii.

X. Rostkowski w 1. godzinę na tydzień przy czytaniu Ewangelií świętý wskazał związek pomiędzy starym i nowym Testamentem; wykazał ziszczenie się prorocत्व o przyściu Jezusa Chrystusa; rozbierał czyny, naukę, rozliczność i prawdziwość cudów wszechmocności Boskiej na potwierdzenie teyże nauki dokonanych, równie przez Jezusa Chrystusa, iako też i przez Apostołów, Uczniów i następnie przez członki kościoła Chrystusowego. Użyci do tego byli autorowie: X. Kollet Biskup Monpelliński, Menochiusz i Kalmet.

J ę z y k P o l s k i.

Tenże w 2. godz. na tydzień przytoczywszy podług planu przykłady w poezyi równie iak w prozie, wyciągnął pewne pomocy, iakowychby

należało używać w dowodzeniu; czynił uwagi nad rozkładem mowy i gatunkami rozumowania.

Język Łaciński.

Tenże sam w 2. godz. na tydzień w języku łacińskim w tym samym względzie iak w polskim nastęcał i przebiegał z Uczniami stósowne i tkliwsze mieysca z poezyi, iako to: opis zaléwu Deukaliona z Owid. xię. I. śmierć Ceixa, czyli nawałność morska xię. II; z Wırgiliusza o ziemianstwie xię. IV. z tegoż Ekloga I: z Horacyusza xię. I. Satyr. 9. Z prozy: z Liwiusza xię. 7. Mowa Sawiusza Tulliusza Pompiliusza Konsulta. Posłów Kampanńskich. Odpowiedź Rzymian, poddanie się i zupełne wcielenie do Państwa Rzymskiego z odezwą stósowną do okolicznosci.

X. Kwaśniewski w 4. godz. na tydzień tłumaczył ciągle z Uczniami Salustyusza z deklamacyą mów niektórych Cycerona; Traktat de Seneculte; tegoż listy ad Quintum. Consolatoria Sulpicii ad Ciceronem. Odpis Cycerona. Z Pliniusza opis śmierci stryia iego przy Węzuwiuszu. W tém wszystkiém łączył uwagi, objaśnienia, które zrozumiałość ułatwiać mogą.

X. Milewski w 3. godz. na tydzień wyłożył mowę Cycerona za Ligaryuszem z rozbiorem, wyjaśnieniem i wykazaniem figur, piękności i zwrotu języka łacińskiego w porównaniu do innych. Mowy téy uczyli się Uczniowie na deklamacyą.

Język Grecki.

X. Górecki w 2. godz. na tydzień objaśnił Uczniom przypadkowanie i stopniowanie przymiotników tak foremnych iako i nieforemnych; następnie obeznał tch z przypadkowaniem zaimków rzeczownych i przymiotnych, podał prawidła na przyczynek czyli augment zgłoskowy i czasowy; formowanie się iednych czasów od drugich ułatwił; różnicę słów *plynnemi* zwanych wykazał; nakoniec słowa na *mi* zakończone do cza-

sowania naznaczał. Rozbierał wreszcie i tłumaczył z Uczniami na łaciński język bayki Ezopa i rozmowy Lucyana.

Język Francuzki.

P Hansay uczyniwszy krótkie z klass niższych powtórzenie, ukończył całą składnię języka francuzkiego; rozbierał i tłumaczył wypisy większe, przytaczając szczególne własności i piękności języka. Dalej wyimki z litteratury francuzkiéy *Syfferta*, iako to miejsca z mowy pogrzebowéy *Turenniusza*, z biografii *Woltera* pieśni 1. z *De Lille* o życiu wiejskiém. Nakoniec naznaczał przekładanie z polskiego na francuzki w różnych materyach.

Język Niemiecki.

X. Górecki w 2. godz. na tydzień wykladał naukę o używaniu czasów i trybu łączącego, tudzież dalsze prawidła składni w całej obszerności; tłumaczył część wypisów *Sulcera* z Uczniami; a na niemiecki z oyczystego języka przekładał z niemi ustawy dla Uczniów szkół publicznych; na ćwiczenia domowe naznaczał listy w rozmaitych materyach.

Geografia.

X Kwaśniewski w godz. 1. na tydzień wydał ieograficzne wiadomości o kraiach w Azyi, Afryce, Ameryce, i Australii czyli Polinezyi. Jak w każdéy klassie tak i w téy łączył wiadomości o właściwych każdéy strefie ziemskiéy klimatach, plodach, tudzież o handlu i t. d.

Historya Powszechna.

X. Górecki w 2. godz. na tydzień opowiadał Uczniom dzieie od narozdzenia *Chrystusa Pana*, aż do odkrycia *Ameryki*, postępując koleją wieków.

Historya Polska.

X *Kwaśniewski* w 1. godz. na tydzień rozpoczął dzieie Królestwa Polskiego od Władysława Jagielly i doprowadził ich opowiadanie do złożenia korony przez Jana Kazimierza.

Algebra.

X. *Prusiński* w 2. godzin na tydzień wydał Uczniom teorią stopnia 2. postępów arytmetycznych i ieometrycznych, z zastósowaniem ostatnich do wyszukania i używania w praktyce logarytmów; wyłożył dzielenie ilości algiebraicznych wielorakich; znalezienie największego spólnego dzielnika; wyciąganie pierwiastku z wyższych od 2. potęg. Przytém z arytmetyki powtarzał wykładane w klassach poprzedzających. Na ćwiczenia i wprawę domową zadawał różne przykłady.

Jeometrya.

Tenże sam okazywał Uczniom w 2. godz. na tydzień wielokąty foremne w koło wpisane i opisane na kole, powierzchnią koła, i stosunek okręgu do średnicy, nakoniec wykładał trygonometrią prostokreślną. Z Jeometryi praktycznéj mierzyli Uczniowie niektóre części pola za pomocą Bussoli; równoważyli obrane części gościńca, rzeki, i t. p.

Historya Naturalna i Botanika.

X. *Myśliński* w 1. godz. na tydzień, obeznał Uczniów z terminologią botaniczną; tłómaczył układ Linneusza.

Fizyka i Mechanika.

X. *Myśliński* w 2. godz. na tydzień wykładał Dynamikę, Statykę, Hidrostatykę, i Hidraulikę; teorią machin prostych i składanych, iako téż areometra i higrometra podług dzieła przez X. Bystrzyckiego.

Jeografia Matematyczno-Fizyczna.

Tenże w 1. godz. na tydzień dał wyobrażenie płaszczyzn kół wielkich i małych z postrzeżeń gwiazd powzięte, wyłożył szerokość i długość Jeograficzną, sposoby iéy dochodzenia, iéy pożytki; bieg ziemi i skutki z niego wynikające.

R y s u n k i.

W wolne godziny od 2giéy we wtorki po południu też same co w Klasse 4téy.

K L A S S A VI.

Nauka Religii.

X. *Rostkowski* w 1. godz. na tydzień dla utwierdzenia w Religii, czytał Uczniom dzieie Apostolskie, ze względem na początek Kościoła Jezusa Chrystusa, wzrost, szerzenie się i środki iakowych Opatrzności Boskiéy w tym celu użyć się podobało. Wykazał cechy Kościoła Katolickiego różniące Go od wszystkich innych Wyznań, i udowodniające w pochodzeniu, zachowywaniu i uwiecznieniu Jego dzieła prawicy Boskiéy. Użył w pomoc Autorów w tym celu X. Kolleta Biskupa Montpelliańskiego, Kalmeta, i Bosveta.

J ę z y k P o l s k i.

Tenże w 2. godz. na tydzień czytał i rozbierał z poezyi dzieła dydaktyczne Epopei podług planu przepisanego. W prozie zastanawiał się nad dźwiękiem ięzyka. W przykładach wykazał wzory wymowy panegirycznéy i sądowéy; czytał mowy filozoficzno-moralne z uwagami potrzebnymi, mianowicie ze względem na początek, wzrost, wygórowanie i upadek lub znowu powstanie Nauk i Umiejętności, u Greków, Rzymian i w dalszych następnie wiekach.

Język Łaciński.

Tenże sam w 2. godz. na tydzień rozbierał Uczniom i wykladał z uwagami i objaśnieniem z poezyi ody Horacyusza Xię. I. Oda 1. 8. 20. 22. Z listów tegoż Xię. I. List 2. wykazujący iak należy czytać Iliadę. Z Wirgiliusza Eneidy Xięgę II. z Juwenalisa Satyrę 13. z Tybula Xię. I. Eleg. 10. Z Prozy: z Cyclerona mowę za Archiaszem i inne mieysca z pism jego filozoficznych. Z Tacyta dzieiów, mowa Tyberysusa do Senatu.

X. Rektor w 1. godz. na tydzień wykladał z Horacyusza List de arte Poetica.

X. Kwaśniewski w 2. godz. na tydzień przełożył na oyczysty język i objaśnił Uczniom całą mowę Cyclerona za ustawą Maniliusza, a w części za Rosciuszem.

X. Milewski w 4. godz. na tydzień wykazawszy Uczniom zasady, na iakich Cycero gruntnie powinności, mającę za cel uczciwość, pożytek i wyższość względną w ich porównaniu wyłożył pierwszą Xięgę o powinnościach. Z dzieł Tacyta przekładał z Uczniami życie Agrykoli z uwagami nad przedmiotami dobrego życio-pisarstwa.

Język Grecki.

X. Górecki w 2. godz. na tydzień powtórzywszy w krótkości powzięte przez Uczniów prawidła tego języka w poprzednich dwóch Klassach, obeznawał ich ze słowami nieforemnemi bardzo często używanemi, tudzież ze składnią mowy Greckiey. Przełożył z Uczniami na łaciński język pierwszą Xięgę.

Język Francuzki.

X. Milewski w 4. godz. na tydzień obeznawał Uczniów z Autorami prozaicznymi wieku Ludwika XV. dalej z Poetami tegoż wieku. Wyiątki naypięknieysze tych Autorów w różnych rodzajach literatury czer-

pał z dzieła Noel et Delaplace dołączając obszerniejsze wiadomości biograficzne i wykazując w nich piękności i własności języka Francuzkiego z dzieł Laharpe, Levizac, Batteux, i Domairon; nakoniec rozbierał celniejszych Poetów z wieku Ludwika XIV. iako to: Kornela, Boileau, i Moliera, a w szczególności miejsca niektóre z Tragedyi Atalii Rasyna. Na ćwiczenie domowe przeznaczał pisanie listów, opisy ważniejszych czynów, przekładanie tak z języka Polskiego na Francuzki, iak z Francuzkiego na Polski.

Język Niemiecki.

X. Rektor w 2. godz. na tydzień w krótkim powtórzeniu wpaiał w uwagę Uczniów prawidła szyku mowy niemieckiej. Podał wedle dzieła Peslatocego nazwiska składu i części ciała ludzkiego przez ich określenie, dla zatrzymania łatwiejszego w pamięci wyrazów i ich sposobu używania w języku niemieckim. Opowiedział najsławniejszych Pisarzów niemieckich wieku 18., iako też niektórych dawniejszych, z wyszczególnieniem rodzaju ich pism. Z Kleista Tragedyi *śmierć Seneki*, miejsca nacyelniejsze na deklamacyą obrał. Przeznaczał przekładanie z Oyczystego języka, opisy historyczne i Konstytucyą kraiovą, iako téż pisanie listów w potocznych materyach.

Historia Powszechna.

X. Górecki w 2. godz. na tydzień opowiadał dzieie od odkrycia Ameryki aż do naszych czasów.

Historia Polska.

X. Kwaśniewski w godz. 1. na tydzień mówił o dzieiach narodu Polskiego od Jana Kazimierza aż do naszych czasów.

Algebra.

X. Prusiński w 2. godz. na tydzień tłómaczył działania Algebraiczne

co do obszerniejszego wykładu równań stopnia 1go, 2go, i t. d. podług dzieła planem przepisanego.

J e o m e t r y a.

Tenże w 2. godz. na tydzień powtarzał Stereometrią której Uczniowie w r. z. podług dawniejszego planu w klasie piątej już słuchali. Następnie zaś podług nowego planu wykładał Trygonometrią sferyczną z Bezout z powtórzeniem Jeometrii praktyczney.

S t a t y k a.

Tenże sam w 2gim półroczu w iednę godzinie na tydzień wykładał Statykę podług dzieła Monge.

J e o g r a f i i a i G n o m o n i k a.

Tenże sam w pierwszym półroczu w iednę godzinę na tydzień powtórzywszy naycelniejsze wiadomości z Jeografii Śniadeckiego, które Uczniowie już w r. z. powzięli, wyłożył cały Rozdział o rysowaniu kart Jeograficznych. W drugim półroczu wyłożył Uczniom Gnomonikę podług dzieła Wolfiusza.

H i s t o r y a Naturalna, Mineralogia.

Tenże sam co wyżey w pierwszym półroczu, w drugim zaś półroczu X. Rektor w iednę godzinę na tydzień, przeszedł trzy klasy Mineralogii podług dzieł Funke, Drzewińskiego i Kluka.

F i z y k a.

X. Rektor wykładał w 2. godz. na tydzień naukę o świetle w trzech zwyczajnych oddziałach: Optyki, Katoptryki i Dyoptryki; rozbiór światła, kolory, i t. p. Dał poznać użycie narzędzi optycznych. Z Fizyki Chemiczney, okazał rozbiór powietrza i wody, tudzież własności chemi-

czne ich pierwiastków; rozmaite kombinacye gazów, kwasorodnego, sa-
letrorodnego i wodorodnego z innemi ciałami. Daléy formowanie się
kwasów, ich rodzaje i gatunki; zasady sólne i rozmaite sole. Teorya
gorenia ciał, oddychania zwierząt, wegetacyi i fermentacyi.

K o n s t y t u c y a P o l s k a .

X. Rektor w iedną godzinę na tydzień rozbierał i wykladał Konsty-
tucyą kraiową, a zasady iéy, z nauki prawa natury i politycznego przy-
wodził i wykazywał. Przytém czytał Dzienniki Praw i one objaśniał.

Dzieie Szkoły Pułtuskiéy

Od iéy początków do roku 1782.

Założenie, wzrost i samo nawet istnienie Instytutu iakiego mianowicie zaś naukowego, wiele ma wprawdzie spólnych wypadków, z mieyscem i okolicą w której zostaje, ale naywięcéy z narodem, którego iest częstką i tworem. Przedsiębiorcemu wykazać dzieie Szkoły Pułtuskiéy, to iest stan iéy dawny i późniejszy do roku 1782 nie może być od rzeczy, przytaczać i rozbieras dzieie i wypadki Narodu Polskiego, a szczególniéy miasta Pułtуска, gdyż z tych tylko źródeł pierwsze zawiązki, pomyslny lub przeciwny stan, rozmaite przerwy lub odmiany Skoły rzeczonyé, początek swój biorą. Chcąc zachować krótkość, iasność i porządek w rzeczy przedsięwziętéy, wypada określić nayprzód stan Szkoły Pułtuskiéy w samych iéy pierwiastkach; daléy stan iéy pod nauczycielstwem w niéy Akademików Krakowskich; potém pod Jezuitami i Ex-Jezuitami, aż do obięcia onéyże przez zgromadzenie XX. Benedyktynów.

Szkoła Pułtуска w stanie swych pierwiastków.

Już w dawnych czasach ślady, a późniéy znaczenie Szkoły Pułtuskiéy z pierwszemi w Polsce Instytutami naukowemi postrzegać można. Poszukiwanie zaś pierwszego początku iéy założenia, z dowiedzionego tylko badania, kiedy inne Szkoły w Polsce równego lub wyższego od niéy stopnia, założone były, okazać się może. Rozszerzenie albowiem Edukacyi i Nauk w kraiu przez ustanowione tym końcem stosowne Instytutu, wypływać musiało z przedsięwziętych środków i zasad przyjętych dla powszechnéy w Narodzie oświaty, która kiedyby w Polsce pier-

wsze promienie światła rzucać zaczęła, niełatwo daie się z pewnością twierdzić. Wprowadzenie wiary Chrześcijańskiéy za Mieczysława I. do Polski w roku 965 (a) iest dopiero tą pierwszą i pewną epoką, od któręy wzrost rzuconego w ten sposób światła w Polsce, szerzyć się powszechnie w tym kraju zaczął; bo rozkrzewienie zaprowadzonéy Religii bez instrukcyi ludu obeyść się nie mogło. Na ten koniec założone Biskupstwa przez Mieczysława I. i Bolesława Chrobrego, (b) a po niejakim czasie rozmnożone po tych obszernych Dyecezyach Kościoły parafialne, wymagały coraz znaczniejszyéy liczby Kapłanów, do posługi duchownéy potrzebnych, którzyby oraz i moralności Ewanielicznéy i prawd Religijnych ludu nauczali. Kapłani ci musieli doskonale rozumieć ięzyk łaciński, bo Pismo Święte przełożone na ięzyk Polski pierwszy raz dopiero za Jadwigi Królowéy czytano (c); cudzoziemscy zaś Kapłani ile nieznaiący Polskiego ięzyka, tyle i tak rozmaitych posług ludowi Polskiemu czynić nie mogli. Z tych powodów, gdy potrzeba ięzyka łacińskiego wraz z polskim coraz bardziéy dla kraju nieuchronną się stawała; gdy stosownie do téy potrzeby usposobienie rodaków tak śpieszny postęp brało, iż od czasu Bolesława Śmiałego na mocy Jego Ustawy (d) Katedry Biskupie w Polsce przez Rodaków obsadzone, nie były odtąd więcéy przez Cudzoziemców zarządzane; nadto gdy znajduiemy rodaków iuż od połowy 12go wieku, (e) tém więcéy w późniejszy, którzy dzieie Polskie w łacińskim ięzyku pisali; gdy nam przytém dzieie Polskie wzmiankuią o pierwszych prawach Polskich w ięzyku łacińskim, które Kazimierz W. ieszcze przed założeniem Akademii Krakowskiéy bo w roku 1347 w Wiślicy zebrany Polakom nadał; gdy nakoniec Dzieiopisowie Polscy aż do roku 1364 (f) o Instytutach czyli Szkołach przez Rząd krajowy ustanowionych, żadnéy wzmianki nie czynią; wnosić ztąd sprawiedliwie możemy: że nayspierwsze Szkoły Polskie, w których łacińskiego ięzyka i innych Nauk uczono, iuż to przy Kościołach Katedralnych, iuż w zgromadzeniach Zakonnych, ra-

zem z Religią do Polski sprowadzonych, nayprzyzwoitsze i naypewniejszye mieysce mieć musiały.

Taki zapewno początek Szkoły Polskie miały. Podobny téż w wiekach owych mogła mieć i Szkoła Pułtуска, chociaż Pułtusk w ówczesny jeszcze Katedrą Biskupią nie był zaszczycony. Jeżeli bowiem Pułtusk już w roku 1227 miasteczkiem z Zamkiem warownym (g) iest mianowany, wnosićby wypadało, że przynajmniéy odtąd aż do roku blisko 1440, Kościół choć nie Kollegiaty, to przynajmniéy parafialny i przy nim Szkółkę iakąkolwiek posiadać zaczął. Wniosek ten zdaie się byđź tém podobniejszy do prawdy, kiedy nieco późniéy w roku 1449, nietylko o Kollegiacie ale i o Szkole Pułtuskiéy, i iéy już podówczas Rektorze pierwszą niewątpliwą wzmiankę posiadamy: iak się to niżej okaże.

Szkoła Pułtуска pod zarządzeniem i nauczycielstwem Akademików Krakowskich.

Kazimierz W. Król Polski widząc usposobioną należycie w naukach i umiejętnościach młodzież krajową, przekonany z iednéy strony ile wyzwolone nauki do uszczęśliwienia Narodu wpływaią, z drugiéy powodowany przykładem Lotaryusza Cesarza II. który około roku 1128 w Bononii, niemniéy Filipa Augusta Króla Francuzkiego, który około roku 1200 w Paryżu, Uniwersytety pozakładali; w 1364 roku Uniwersytet w Krakowie założył. Lecz tak wielkie i użyteczne dzieło Kazimierza, w całéy zupełności nie doszło do zamierzonego celu; w roku dopiero 1400 Władysław Jagiełło Król Polski z Małżonką swoją Jadwigą, która testamentem znaczne skarby i klejnoty na erekcyą Akademii Krakowskiéy przekazała (h), tak chwalebne przedsięwzięcia Kazimierza W. do skutku przyprowadzili, i przez hojne uposażenia byt teyże Akademii trwałym uczynili. Utworzona takim sposobem Akademia Krakowska, mając swą erekcyą zwyczajem ówczesnym potwierdzoną od Papieżów: Bonifacyusza IX. i Mar-

cina V. zaczęła w przyzwoitym czasie rozszerzać światło nauk po całym Królestwie Polskiem. Biskupi którzy nietylko o zbawienie ludu sobie powierzonego, ale i o jego dobro doczesne byli zawsze troskliwi, aby edukacją młodzieży kraiowey ułatwić iak naydogodniéy, nie zaniedbali sprowadzać do swych Dyecezyy osób zaszczyconych niższemi i wyższemi stopniami Akademickimi. Z téy to gorliwości Biskupów Płockich Szkoła w Pułtusku pierwéy niż w Poznaniu (i) założona i iéy nauczycielstwo i zarządzanie Akademikom z Krakowa sprowadzonym powierzone zostało. Lubo zaś epokę istotną sprowadzenia Nauczycieli z Krakowa do Pułtуска odległy przeciąg czasu ukrył przed wiadomością naszą; wiemy iednak z pewnością z aktów urzędowych (k) że iuż w roku 1449 Akademicy prace naukowe w Pułtuskiéy Szkole pełnili. Albowiem Paweł Gizicki Biskup Płocki i fundator Kollegiaty Pułtuskiéy, wyrokiem swoim pod dniem 5. Lutego 1449 r. mocno iuż w ówczas obwarował, ażeby Rektor Szkoły Pułtuskiéy zwyczajną dawniéy nagrodę swoię niezmiennie pobierał. Jakiéby zaś szczególne nadania dla Akademickich Nauczycieli przy Szkole Pułtuskiéy, lub dla saméy Szkoły i dla Uczniów na stipendia, czasów naszych doszły, wymieniamy takowe następnie:

1512 r. 7. Stycznia Erazm herbu Ciołek Biskup Płocki wyznaczył dla Nauczyciela szkoły Pułtuskiéy corocznie 5. kóp groszy (1) któremu Wóyt miasta Pułtуска z odbieranego mostowego wypłacać był obowiązany. *Acta Consistorii Pultoviensis.*

1535 r. W środę po święcie S. Zygmunta, Andrzej Krzycki Biskup Płocki, Janowi Wyraykowskiemu Mistrzowi nauk wyzwolonych

(1) Kopa groszy w tym r. wynosiła podług Czackiego redukcji złotych 25. groszy $7\frac{1}{2}$.

Nauczycielowi Szkoły Pultuskiéy i jego następcom, zamiast płacy ze Skarbu Biskupiego dotąd wypłacać się zwykłéy, dziesięcinę wytyczną ze wszelkiego zboża z Łubienicy do stołu Biskupiego dawniéy należącą nadał. *Act. Cons. Pultov.*

1555 r. Dla Rektora szkoły Pultuskiéy procent od 30. kóp groszy. *Inventarium Actorum.*

1556 r. Dla szkoły Pultuskiéy zapisany procent na Lipinach i Zatorach od 100 kóp groszy. Także na Korgoszynie od 100 kóp groszy (2). *Inventarium Actor Consist.*

Na stipendia dla Uczniów na Krubinie procent od 200 kóp groszy. *Acta Consist. Pult.*

1558 r. Dnia 18. Czerwca Melchior Radzymiński wyzwolonych nauk i medycyny Doktor, Kanonik Katedralny Płocki zapisał Testamentem dla nauczycielów szkoły Pultuskiéy zł. 1000 (3) na procent, które przez Andrzeja Noskowskiego Biskupa Płockiego dla tychże nauczycieli zatwierdzone, i na Dobrach Karnkowie, Goławinie i Smoszewię ulokowane zostały. *Acta Consist. Pult. fol. 677.*

1560 r. Dla szkoły Pultuskiéy zapisany procent od 2000 (4) złotych, które zabezpieczone zostały na dobrach Łoiewo, Baczki i Łochowo *Inventar. Act.*

Tegoż roku na stipendia dla Uczniów na Kowalewicach, Magnuszewie, i Gadnowie procent od 100 kóp groszy. *ibidem.*

(2) W tych latach kopa groszy podług redukcji Czackiego wynosiła zł. 18. groszy 24.

(3) i (4) Złoty ówczesny zamykał w sobie złotych terażniejszych podług Czackiego 9. gr. 12.

Z dochowanych dotąd zapisów nadań dla szkoły Pułtuskiéy, dla iéy Nauczycieli i na stipendia dla iéy Uczniów, okazuje się czynna troskliwość o zapewnienie utrzymywania się dla Nauczycieli, i sposób zachęcania Uczniów do postępu w naukach, kiedy do nagród pilniejsi tylko i w obyczajach przykładni pierwszeństwo miewali. Kto zaś i iaki dozór nad szkołą sprawował, i jakie nauki w szkołach Polskich a zatém i Pułtuskich dawane były, wykazują to dostatecznie Synody prowincjonalne Duchowieństwa Polskiego i dawna Konstytucya Seymu. Jakoż na Synodzie w Łęczycy roku 1525 przyjęli Biskupi w Królestwie Polskiem rozciągleysze niż dotąd o edukacyą w Narodzie staranie, to jest, aby nie tylko przy Katedrach i Kollegiatach Dyecezyy swoich, ale nawet po miasteczkach zakładali szkoły; aby sprowadzali należycie usposobionych Nauczycieli; aby się o ich utrzymywanie starali, zaszczycali ich swemi względami, i polecali tychże względem publiczności (1). Synod zaś Prowincjonalny w Piotrkowie 1542 roku dekretem swoim stanowi, aby w szkołach znajdujących się po miastach i miasteczkach uczono dzieci katechizmu, moralności chrześcijańskiéy zawierającéy się w ewangelii i listach S. Pawła; przytém obowiązków chrześcijańskich z dzieła S. Ambrożego; nakoniec aby uczono ięzyka łacińskiego, używając do tego dzieł, Izokratesa, Cycerona, Seneki, Wirgiliusza, i innych autorów łacińskich, mowców i wierszopisów, w wyjątkach, z którychby się dzieci pogorszyć nie mogły. Na tym również Synodzie poddano Nauczycieli i szkoły pod Biskupów, i ich zastępców, i obostrzono karność szkolną (1).

Takie było staranie i dozór nad szkołami Polskimi w ogóle w wieku 16. Już zaś w owym czasie szkoła Krakowska, Poznańska i Pułtуска zwróciła na siebie uwagę nie tylko Duchowieństwa Polskiego, lecz i całego Narodu. Konstytucya Seymu za Zygmunta Augusta 1563 z d. 20. Marca brzmi w słowa następujące: „O szkołę Krakowską, Poznańską i Pułtuską, iako Posłowie proszą, aby reformowane były, aczkolwiek to „nale-

„należy na Urząd JJXX. Biskupów, którym tego prawo pospolite
 „i przodkowie nasi zwierzeli, iako fundatorowie a nadawcy tychto szkół,
 „wskazemy, w téy mierze Xiężą Biskupy i Rektory napomniemy, aby
 „szkoły te w dobréy sprawie były” (m). W czémby reformy w szkole
 Pułtuskiey Posłowie na seymie żądali, nie doszło wiadomości naszéy, to
 tylko naypewnieysza, że roku następującego po Seymie zaraza morowego
 powietrza wszczęła się w Pułtusku; a w mieście iak w iego okolicach od
 końca Lipca 1564 do końca Stycznia 1565 r. mocno grassowała (n) Ta to
 zaraza morowa przyczyną była, że Akademicy Krakowscy, którzy z wiel-
 ką korzyścią dla okolic Pułtuska i miasta samego przez lat 115 z górą szko-
 łę Pułtuską utrzymywali, poprzestali nadal w niéy uczyć. Ich pracy
 winni są obywatele bliższych ziem i Powiatów, iż wszelkie tranzakcyje
 iako téż wyroki sądowe zasze po wszystkich Grodach i Ziemstwach,
 pisane były przez Rodaków w ięzyku łacińskim, iak dotąd pozostałe
 archiwa świadczą; z ich to starania pozyskał kray potrzebnych i świa-
 tłych Urzędników, a stan duchowny godnych Ministrów Religijnych.

Tak więc Szkoła przez Akademików w Pułtusku utrzymywana, od-
 tąd, to iest roku 1564 zamieniona została na Parafialną, w któręy tylko
 pisanie, czytania i początkowych rachunków uczono: Uczyciele zaś iéy,
 powinności zarazem kantorów Kollegiaty Pułtuskiey aż do roku 1671 do-
 pełniać obowiązani byli; od roku zaś 1671 obok urządzonych Szkół Je-
 zuickich, zupełnie istnąć przestała, iak *Acta* Konsystorskie w Pułtusku do-
 wodzą.

Szkoła Pułtuska pod Jezuitami i Ex-Jezuitami.

Andrzéy Noskowski Biskup Płocki w roku 1566 z Xięstwa Warmiń-
 skiego z miasta Brunsberga sprowadził XX. Jezuitów do Pułtuska, któ-
 rzy po swoim sprowadzeniu zaraz w tym samym roku otworzyli Szkołę
 w Pułtusku i rozpoczęli w niéy dawać nauki, iakie podług ogólnego pla-

nu wydawać zwykli. Język łaciński, nauka Religii, Arytmetyka, Historia Polska, Poezya szczególniéy łacińska, Retoryka, Filozofia albo raczéy dawna Fizyka, tudzież Teologia moralna; były to zwyczajnie główne przedmioty nauk w Szkole Jeznickiéy Pultuskiéy, na 6. klass podzielonéy. Młodzież kraiowa w pierwszych zaraz latach pobytu Jezuitów w Pultusku, w znaczny liczbie na nauki do Pultuskiéy Szkoły posyłaną była. Na uposażenie swoje i utrzymywanie Szkoły otrzymali XX. Jezuiti w Pultusku od swego fundatora i w następnym czasie obszerne dobra i fundusze, takimi były następujące: (o)

1. Wieś *Bosewo* z folwarkiem.
2. Część wsi *Kacice* z folwarkiem.
3. Część wsi *Płosochowo* z folwarkiem.
4. Wieś *Lisowo* z folwarkiem.
5. Wieś *Szelkowo* z folwarkiem.
6. Wieś *Zabikowo* z folwarkiem, i wszystkie dotąd wyrażone z dziesięcinami wytycznemi od włościan.
7. Folwark *Podgórze* na Pultusku blisko góry Abrahama.
8. Część wsi zwanéy *Gromino* z folwarkiem.
9. Wieś *Malochy* z przyległym folwarkiem *Rutki*.
10. Folwark *Nowa-wieś*.
11. Folwark *Bielawy*.
12. Folwark *Łąg* albo *Łęg*.
13. Folwark *Wolka*.
14. Dziesięcinę wytyczną ze wsi *Magnuszewo Kotowe*.
15. Dziesięcinę wyłączną z miasta *Przasnysza*.
16. Naostatek połowę wsi zwanéy *Wronowe*, którą trzymali przez zastaw w Summie złotych 30000 a którą im przysądzono dekretem Trybunalskim 1664 roku.

Przy tak dostateczném ile w tamtych czasach uposażeniu, mogli pełnić XX. Jezuici i pełnili prace naukowe w Szkole pułtuskiéy iak naygórliwiey. Dowodem tego bydź może, iż potomstwo z nayznakomitszych Familyi Polskich w téy Szkole brało swe wychowanie, a z czasem zajmowało krzesła Senatorskie, Urzędy Cywilne i Hierarchii Kościelnéy (p). W ogóle zaś mówiąc, w Szkole pułtuskiéy za XX. Jezuitów mieścili się Uczniowie naywięcéy z Woiewództw: Mazowieckiego, Płockiego i Podlaskiego. Prócz tego przybywało iednak wielu z Xięstwa Warmińskiego, z Woiewództw: Kaliskiego, Rawskiego, z Wołynia i Kurlandyi; o czém przekonywaią pozostałe w znaczney części zapisy Uczniów Szkoły Pułtuskiéy za Jezuitów. Nie mamy żadnych urzędowych dowodów; czyliby od początku Jezuitów w Pułtuskach aż do ich zniesienia zaszła kiedy iaka zmiana w urządzeniu Szkoły lub planie nauk; to tylko wiemy, że przerwy wydawania nauk w czasie zwyczajnym, i zamknięcie Szkoły zupełne lub cząstkowe przez rospuszczenie Uczniów albo wszystkich albo z dalszych prowincyy z zatrzymaniem miejscowych i z bliższych Pułtuskich okolic, w wielu zachodziły latach. Takowe przeszkody do nauk pochodziły naywięcéy z zarazy morowego powietrza, toż z pogorzenia miasta, niekiedy z wypadków wojny. W przeciągu lat 207 istnienia Szkół Jezuickich w Pułtuskach, sześć razy grassowało powietrze, naykrócéy miesięcy dwa, naydłużey przez dwa lata (q). Okropnym pożarem splonęło miasto z Kościołem, Kollegium i Szkołami po razy dwa (r). Nakoniec opanowanie Pułtuskach przez Szwedów 1656 r. dobywanie tegoż przez Polaków acz bezskutecznie, nie mogło bydź dla Szkoły miejscowey czasem, iakiego wymaga przykładanie się do nauk (s). Od początku aż do końca Szkół Jezuickich w przeciągu czasu wyżey namienionym, znajduie się zapisanych Uczniów w Szkole Pułtuskiéy, ile ich z uszkodzonych zapisów wyrachować można 25623 osób. Nierównie większa liczba znalazłaby się zapisanych Uczniów w tych dwóch z okładem wiekach, gdy-

by zapisy całkowite ze wszystkich lat czasów naszych doszły. W ten czas albo bardzo blisko, albo zupełnie za prawdę możnaby trzymać to, co zapisane wyraźnie czytamy, że w roku 1646 w którym dla zgorzelecia całkowitego miasta Pułtуска z Kollegium i Kościołami, Szkoły rozpuszczone były, liczba studentów téj Szkoły dziewięćset Nro 900 przechodziła. „*Studiosi quorum numerus nongentos 900 excessit, partim in domos parentum; partim ad alia collegia se contulerunt (q).*”

Po wyszłéy Bulli Klemensa XIV. w r. 1773 znoszącéy Zakon Jezuicki, sekularyzowani w tymże roku Jezuići w Polsce, ieszcze się i w Pułtuskiéy Szkole trudnili uczeniem młodzieży podług dawnego planu, pod imieniem Ex-Jezuitów.

W roku dopiero 1775 ustanowiona w Królestwie Polskiém Kommissya Edukacyina zaprowadziła do Szkół naypiękniejszy w swym czasie plan nauk. Odtąd zaczęto po wszystkich Szkołach uczyć nauki Religii, ięzyka Polskiego, Łacińskiego i Niemieckiego, Loiki, Matematyki, Fizyki, wymowy, Historii Naturalnéy, Jeografii, Historii Państw starożytnych, Historii Polskiéy, Prawa natury politycznego, Ekonomicznego, oraz Prawa Narodów. Plan takowy wydawania nauk w Szkole Pułtuskiéy wykonywali Ex-Jezuici, aż do dnia 29. Lipca 1781 roku: odtąd zaś zgromadzenie XX. Benedyktynów przez lat 615 zamieszkałe w Płocku, na wezwanie Kommissyi Edukacyinéy w tymże roku 1781: przeniosło się do Pułtуска, a obiąwszy gmachy po-Jezuickie wraz ze Szkołą o 6ciu klassach, rozpoczęło pełnić prace naukowe w Szkole Pułtuskiéy bez nowego funduszu prócz swego iaki miało w Płocku.

Kończąc rzecz przedsięwziętą nie mogę pominąć wyznanie, iż powyższe wyciągi historyczne, i wskazane mi źródła, co do niektórych artykułów tego obrazu odmian i kolei w dzieiach Szkoły Pułtuskiéy, są owocem badań i rozwagi W. JX. Arnulfa Zóltowskiego, przez wiele lat Przeo-

ra, późniéy Rektora Szkoły i znowu dziś Przeora Zgromadzenia naszego, który pełen gorliwości i starań o dobro szkoły i zgromadzenia, zechciał mi ulżyć i ułatwić tę pracę, za co mu niegdyś w Szkole moiemu matematyki profesorowi, teraz przełożonemu, wdzięczność nayszczelną publicznie składam.

X. K. Dłużniewski Z. S. B. szkoły Woiew. Pułt. Rektor.

Noty oznaczone powyżęj przez litery.

- (a) *Kromer Kron. Polsk. Xigg. 3. karta 59.*
- (b) Ten sam tamże. *Ostrowski dzieie i prawa kościoła Polskiego tom I.*
- (c) *Jadwiga Królowa Polska kazała przetłumaczyć biblię na język Polski iak świadczy Miechowita dzieiopis lib. 4. cap. 41. Dopełnit tego Andrżęj de Jasowicz w roku 1390. Czacki o prawach Polskich i Litewskich część I. kart. 48. w przypisku Nro 264.*
- (d) *Ustawa Bolesława Śmiałego żeby tylko Rodacy na Katedry wstępowali. Sam. Bandkie kar. 225.*

Bosuta Herbu Wieniawa Arcybiskup Gnieźniński zmarły 1038 r.

Stanisław Szczepanowski Biskup Krakowski zamęczony roku 1079.

Stefan Bobóg Biskup Płocki zmarły 1099. r. iako też inni Biskupi Polacy tę epokę zaczęli, a ich nieprzerwani następcy dotąd onę przedłużają.

Rzepnicki Vitae Praesulum Póloniae.

- (e) *Martinus Gallus dzieie polskie dla Polaków pisał.*

Author brevioris Chronicae Polak 1140.

Mateusz Cholewa Biskup Krakowski etc. etc.

Kromer Kron. Polsk. xigg. 12. k. 351.

- (f) *W roku 1364 Kazimierz Wielki akademią Krakowską erygował. Akta akademii Krakowskięj. Memoryaly i noty teyże akademii 1774. r. wydane.*
- (g) *Konrad Xiążę Mazowiecki na przedstawienie Guntera Biskupa Płockiego od 1227 do 1252 roku potwierdzając nadania przez Królów i Xiążąt Polskich Biskupstwu Płockiemu uczynione, między niemi wymienia nasamprzód Castrum Pulthusko cum Castellatura. Przywilęj rzeczónego Xiążęcia w Archiwum Katedry Płockięj.*

- (h) *Kromer* xięg. XV. karta 430. *Ostrowski* dzieie i prawa Kościoła Polskiego Tom II. kar. 471. 482.
- (i) Jan Godziemba Lubrański zarządzający Dyecezyą Poznańską od 1497 do 1520, założył 1500 w Poznaniu Szkołę publiczną i onę uposażył hoynie. *Acta Provinciae Gnesnensis.*
- (k) *Acta Consistorii Pultoviensis* sub eodem anno (1449).
- (l) *Constitutiones Synodales* Lib. 4. fol. 258.
- (m) *Volum. II. Legum Poloniae* fol. 625. Tit. o Szkołach Nro 70.
- (n) *Acta Consistorii Pultovien.* fol. 64.
- (o) *Pozostałe szczątki reiestrów Jezuickich w Pułtusk.*
- (p) W téy Szkole brali nauki: *Jędrzéz Batory* synowiec *Stefana Batorego* Króla, Koadiutor Biskup: *Warmińskiego* mianowany Kardynałem od *Grzegorza XIII.* Papieża. *Antoni Dąbski* późniéy Biskup *Płocki*, *Andrzéz Górski* syn *Wojewody Mazowieckiego*, *Jerzy Ossoliński* Kanclerz Królestwa, *Jerzy Karól Chodkiewicz* syn *Kasztelana Wileńskiego*, *Ferdynand Myszkowski* syn *Marszałka Królestwa*, *Henryk Dönhof* syn *Podkomorzego koronnego*, *Krasińscy*, *Narzymscy*; i t. d.
- (q) Pozostałe zapisy Uczniów Szkoły niegdys Jezuickiéy w Pułtusk wykazują, iż w latach 1580, 1588, 1603, 1625, 1630, 1640, 1652, 1653, 1708, nie było zapisów, lub rospuszczone Szkoły dla zarazy powietrza.
- (r) Pułtusk całkowiec zgorzał, Miasto, Kollegium, Szkoły i Kościoły 1613 r. drugi raz więcsza część Miasta, Kollegium, Szkoły i Kościół Jezuicki 1645 r. W tym roku liczba Uczniów w Szkole Pułtuskiéy 900 przechodziła: iak *Akta zapisu Studentów świadczy.*

Święcicki in descriptione Topograph. Ducatus Masoviae tom I. na karcie 299.

KSIĘGOZBIÓR
MARCINA ZAMOYSKIEGO

12 184 -KZ

